Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Makedon Dili ve Edebiyatı İlköğretim Ders Müfredatında Yer Alan Ve Osmalı İmparatorluğu'nun Hükmedişi Konusunu İşleyen Ders Kitaplarının Makedon Öğrencileri Üzerindeki Etkileri

Mr. Aylin Karahasan
Aziz „Kiril ve Metodi" Üniversitesi, Üsküp
ajlinkarahasan@gmail.com

ÖZET

Bu araştırma yazısı Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ilkokullarında Makedon Dili ve Edebiyatı ders müfredatında yer alan Osmanlı İmparatorluğu'nun hükmedişi konusunu işleyen okuma kitaplarının içeriğinde belirtilen etnik ve dini önyargıları tespit ederek, ilavetten Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde öğrenim gören farklı milletlere ait ilkokul öğrencilerinin önyargılarını, şahsi fikirlerini ve farklı kültür ve geleneklere yönelik eleştirel tavırlarını inceleyerek, onların düşüncelerini hoşgörü kapsamında şekillendirmelerine, empati duygularını geliştirmelerine, farklılıklara saygı göstermelerine, sağlıklı bir diyalog ve etkileşim kurmalarına olanak sağlamayı, bu doğrultuda ders müfredatı çerçevesinde önyargıları azaltma ve yenme strateji ve mekanizmalarının oluşturulmasını öngörmektedir.

Araştırma, öte yandan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ilkokullarında Makedon Dili ve Edebiyatı ders müfredatında yer alan okuma kitaplarının içeriğinde belirtilen, farklılıkları sevmeye ve onlara saygı göstermeye katkıda bulunacak evrensel, insani ve beraber paylaşılan değerleri sistematik bir şekilde araştırıp ortaya farklılıkların üstesinden gelmeyi ve karşılıklı tolerans ortamının sağlanmasını, bu bağlamda eğitim sisteminin hoşgörü, birlik ve beraberlik tanımlarını ön plana çıkararak geliştirilmesini hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: tarih, edebiyat, pedagoji, stereotipler (kalıpyargılar), önyargılar, eğitim reformları/stratejileri, çocuk psiholojisi, eğitim hedefleri/stratejileri

The Effects of the Textbooks Used in the Macedonian Language and Literature Primary Education Curriculum in the Republic of North Macedonia Which Deal with the Rule of the Ottoman Empire Upon Macedonian Students

ABSTRACT

This research article identifies the ethnic and religious prejudices stated in the content of the reading books dealing with the rule of the Ottoman Empire in the primary schools of the Republic of North Macedonia, and additionally, criticizes the prejudices, personal opinions and different cultures and traditions of primary school students from different nations studying in the Republic of North Macedonia It foresees to enable them to shape their thoughts within the scope of tolerance, to develop their feelings of empathy, to respect differences, to establish a healthy dialogue and interaction, and to create strategies and mechanisms to reduce and overcome prejudices within the framework of the curriculum.

The research, on the other hand, aims to systematically investigate the universal, humane and shared values that are stated in the content of the Macedonian Language and Literature curriculum in the primary schools of the Republic of North Macedonia, which will contribute to loving and respecting differences, overcoming differences and creating an environment of mutual tolerance. In this context, it aims to develop the educational system by emphasizing the definitions of tolerance, unity and solidarity.

Keywords: history, literature, pedagogy, stereotypes, prejudices, educational reforms / strategies, child psychology, educational goals / strategies

1.1 Çocuk Gelişiminde Ders Kitaplarının Rolü

İnsanoğlunda doğuştan var olan bilme ve öğrenme isteği vardır. Yaşamı anlamaya, tanımaya, keşfetmeye çalışan bir çocuğun bu isteğini erken yaştan itibaren doğru yönde desteklemek, o çocuğun ileriki eğitim ve yaşam döneminde artık kendi duygu ve düşünce birikiminin tanıklığında yaşamı yönetmeye başlamasını sağlar. Ancak, çocuğun bilme ve öğrenme dürtüsünü erken dönemde bu uyaranlardan mahrum bırakmak kavram tasarımı sürecinin amaca uygun olarak gelişmesini sağlayamaz (Sever, 2008).

Bu doğrultuda çocuklarda kavram sayısının sürekli zenginleştirilmesi gerekmektedir ki çocuk özgün ve yaratıcı düşünebilme kabiliyeti imkanına ulaşabilsin. Fakat bu unsurlar çocuğun dil ve anlam evrenine, gereksinmesine uygun olarak seçilmezse doğal olarak çocuk ve kitap arasında etkili bir iletişim kurulması mümkün olmaz. Diğer taraftan, eğitimin temel işlevi çocuğu, insanı, hem bireysel hem de toplumsal anlamda yaşama hazırlamaktır. Kitap okuma eyleminden, insanı tanıma süreçlerinden uzak düşmüş bir insanın topluma hazırlanması, toplumsal etkileşim süreçlerinde başarılı olması, bir birey olarak gelişim sürecini tamamlaması olanaklı değildir. Bu yüzden çocukların küçük yaştaki öğrenme gereksimlerini doğru ders kitapları seçimiyle besleyip onların insan olma süreçlerine ışık sağlayacak şekilde yön vermelidir. Öncelikli amaç çocuklara okuma kültürünü edindirmekse de her kitap her çocuğa göre değildir. Kişilik gelişimi ardışık bir süreç olduğundan dolayı kitap seçimi her yaşın temel gereksimini karşılamak zorundadır (Sever, 2008).

Bunun dışında, çocuğun kendisini geliştirmesine dönük süreçte yeterince duyarlı öğretmenlerin hazırladığı eğitim ortamlarının da katkısı büyüktür. Bu sayede ders kitaplarında yer alan birçok soyut kavram somutlanmış olur. Görüldüğü üzere, çocuğun gelişiminde önemli bir röle sahip olan ders kitaplarının temel öznesinde çocuğun duygu ve düşünce eğitimi önceleyen kitap seçimleri yapılmalıdır. Sözün özü, çocuklar nesne değil özne olmalıdır. Özellikle ders müfredatında yer alan tarih içerikli ders kitaplarda çocuğun öncesinde belirli bir yazınsal birikimin daha doğrusu belirli bir kültürel altyapısının olması gereklidir. Böylelikle çocuk hem kitaplardaki kahramanları hem de tarihi değişim sürecini daha iyi ve kapsamlı bir şekilde algılayabilir. Aksi takdirde görsel ve yazılı haberlerde şiddet içeren tasvirlere ve görsellere maruz kalmak çocukları saldırganlığa teşvik edebilme açısından risk faktörü oluşturmaktadır (Berkowitz, 1993).

Aynızamanda, okuma kitaplarında bir tarafın herzaman kötülenmesi daha doğrusu okuyucuya tek doğru olarak sunumlası çocukların düşünme ve algılama güdüsünü kilitlemektedir. Böylece toplumsal yaşam içerisinde egemen düşüncenin dışındakiler toplumsal alanın dışına itilir ve ötekileştirilir (İnceoğlu & Çoban, 2014). Ne olduğundan ziyade ne olmadığına odaklanan öteki (Keyman, 2000) egemen olan düşünceden veya baskın kültürden farklı olarak sayılan kimlik kavramı ile vasıflandırılır. Bu durum yalnızca ayrımcılığa zemin hazırlamakla kalmayıp birçok grup üyesi arasında çatışma ve saldırganlık yaşanmasında da önemli bir rol oynamaktadır (Çuhadar Gürkaynak, 2012).

Başka bir deyişle, çocuklar karşılaşacakları farklılıklara karşın çözme süreçleri içerisinde maalesef şiddet eylemine ihtiyaç duyarlar. Bu gibi sonuçlar ise düşünme kabiliyetinin olmadığı durumundan kaynaklanır. Sonuç olarak, çocuğun sağlıklı düşünebilme ve gelişim sürecinde çocukları uygun ders kitapları ile buluşturarak onları iteleyen, örseleyen sorunlara karşın bilimsel duyarlıklıkla çözüm bulunmalıdır.

1.2 İlköğretim Ders Müfredatında Yer Alan Ders Kitaplarının Önemi ve Değerlendirme Esasları

Çocukların yazılı kültür ile buluşması ilkokul eğitimine dayanmaktadır. Daha doğrsu bu dönemde çocuk temel okuma ve yazma becerilerini edinmesiyle birlikte çocuğa ileriki okul döneminde okuma alışkanlığı yapılandırılır, dolayısıyla okul müfredatında yer alan ders kitapları önemli bir işlev üstlenmektedir. Çocuklara yönelik ders kitaplarının diğer kitaplardan ayıran en belirgin sınır, hedef kitlesinin özellikleridir, başka bir deyişle çocuğun anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi, dünya ile olan ilişkisi çocuk edebiyatının belirleyici etkenleridir (Dilidüzgün, 2003). Diğer taraftan çocuklara yöneklik ders kitaplarının yaş ve gelişim düzeyine uygun olması dışında kitap içeriiğinin de hayli büyük önemi vardır. Çünkü çocuk edebiyatı ürünleri sorgulayan, tartışan, eleştiren, bilime, sanata saygı duyan, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürü edinmiş duyarlı bireylerin yetiştirilmesi sürecinde etkili birer uyaran olmalıdır. (Sever, Aslan: 2008). Bu yüzden eğitim müfredatında yer alan ders kitapları çocukların doğru bir şekilde gelişmesi sürecinde başat bir sorumluluk üstlenir. Bu doğrultuda çocukların duyu algılarının, düşüncelerinin doğru şekilde beslenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde çocukların algılama düzeyine uygun olmayan ve geliştirici özellik taşımayan okuma kitapları çocukların bilişsel ve kişilik gelişimini olumsuz yönde etkiler. Kitaplarda, yaşamın bir gerçeği olduğu düşüncesiyle, şiddet olgusuna da yer verilebilir. Ancak, olay kurgusunda, çocukların yaş ve gelişim özellikleri de göz önünde bulundurarak, yer verilen şiddet ögeleri, çocukları şiddete karşı neler yapılması gerektiği noktasında duyarlı kılmalı, onlarda şiddet ve kaba güce karşı bir anlayış oluşturabilmelidir. Özellikle, çocuklara demokratik yaşamın önemi ile bireysel ve toplumsal ilişkilerdeki sorunların çözümünde en etkili yöntemin iletişim olduğu gerçeği sezdirilmelidir (Sever, 2008).

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Makedon dili ve edebiyatı ilkokul ders müfredatında mevcut durum ders kitaplarının büyük bir bölümünün tarih içerikli daha doğrusu Osmanlı dönemine ve kültürüne ait konulara yer verildiğini göstermektedir. İlkokul ders müfredatında yer alan konu başlıkları: *Kaleş Anga, Osman Bey, Çorbacı Teodos, Makedon Halk Masalları, Balkan Halkının Hikayeleri, Balkan Halklarının Destansı Türküleri* gibi örneklerde Makedon halkının Osmanlı Türklerine karşı zorlu mücadelesini gözler önüne sermektedir. Osmanlı Devletinin bölgede uzun zaman kalması Osmanlıya karşı olumsuz imajlara neden olduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'ni; "vahşi, katliam yapan, kuralsız, barbar, zulümle intikam alan" gibi kötü kavramlarla genç kuşaklara aktarmak bölgede yaşayan Türklere karşı ön yargıyı ve ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Müslüman toplumlar hakkında negatif streotipler oluşmuş ve bu başitleştirici kavrayışlar ders kitaplarından tarih bilinci oluşturan kuşakların hafızasında bu kötü imaj hep varlığını devam ettirmiştir. (Zhelyazkova , 2011) Bu durum keşfetme evresinde olan ilkokul öğrencilerini adeta duygusal sağanak altında bırakmaktadır. Duygunun, düşüncenin yeterince eğitilmediği kavramsal yönden yoksul bir yapılanmada iletişim sorunları şiddete başvurarak gerçekleşir. Todorova'nın da dediği gibi kitaplar, öğrencilerin ufuklarını başka kültürlere ve yaşam biçimlerine açmalı, böylece cehaletten doğan korkuların üstesinden gelmelerine yardımcı olmalıdır (Todorova, 2012). Bu sayede çocuklar hayatlarının ileriki dönemlerinde karşılaşacakları toplumsal sorunlara karşı uygun yöntemlerle çözebilme kabiliyetine ve yaşadıkları toplumda uyum sağlayabilme gelişiminde bulunabilirler.

2. Araştırmanın Problem Durumu ve Amacı

Bu araştırmanın amacı Makedon dili ve edebiyatı ilköğretim ders müfredatında yer alan ve Osmanlı İmparatorluğunun hükmedişi konusu işleyen ders kitaplarının makedon öğrencileri üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Bu konuda 8. ve 9. sınıf öğrencilerinin görüşleri ve yorumları alınmıştır.

Araştırmanın yapıldığı hedef grup, Üsküp'ün şu merkezi ilkokullarıdır:

1. Üsküp "Goce Delcev" ilköğretim okulu 75 (yetmiş beş);
2. Üsküp "Voydan Çernodrinski" ilköğretim okulu 68 (almış sekiz);
3. Üsküp "Vera Ciriviri- Trena" ilköğretim okulu 77 (yetmiş yedi);
4. Üsküp "Petar Zdravkovski- Penko" ilköğretim okulu 35 (otuz beş);
5. Üsküp "Panayot Ginovski" ilköğretim okulu 34 (otuz dört).

Grafikon 1.

2.1. Toplam katılımcı sayısı 289 öğrencidir. Cinsiyet kategorisine göre 162'si kız öğrenci ve 127'si erkek öğrenci olduğunu belirtmiştir.

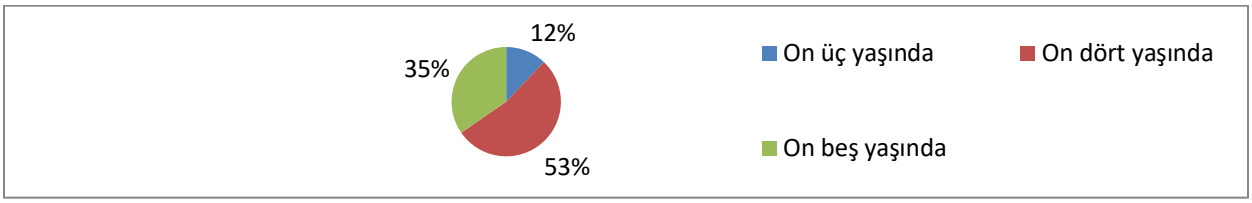
Tablo 1.

	KATILIMCILAR	%
Kız öğrenci katılımcı sayısı	162	% 56
Erkek öğrenci katılımcı sayısı	127	% 44
Cevap vermeyenler	/	0%
Toplam	289	100.0%

2.2. Ankete katılan öğrenciler 13-15 yaş grubunu oluşturuyor. Daha doğrusu:

On üç yaşında 35 katılımcı
On dört yaşında 154 katılımcı
On beş yaşında 100 katılımcı

Grafikon 2.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın hazırlık aşamasında, okul müdürleri ve ders öğretmenleri ile günlük olarak istişareler ve telefon görüşmeleri gibi analiz için gerekli verilerin uygun şekilde toplanmasını sağlayan ve araştırmanın temelini hazırlayan faaliyetler içeriyordu. Makedon dili ve edebiyatı ders öğretmenleri ile eş güdümlü olarak belirlenen araştırma anketinin son düzeltmeleri sonucunda 5'i tek yanıtlı 3'ü çoktan seçmeli/ çok yanıtlı olmak üzere soru anketi toplam 8 soru içerir.

Soru anketini doldurma süresi 15 dakkika olarak belirlendi. Pandemi nedeniyle soru anketi Microsoft forms programı üzerinden online/çevrimiçi olarak hazırlanıp öğrencilere okul koordinatörleri ve ders öğretmenleri tarafından gönderildi. Araştırma anketi öğrenciler tarafından ders esnasında yanıtlandı ve aynı program aracılığıyla gönderildi.

Anket 2020/2021 eğitim-öğretim döneminde 8 Şubat- 19 Mart tarihleri arasında gerçekleşti.

4. Araştırmanın Bulguları

Bu çalışma yapılırken aşağıdaki sorualara cevap aranmıştır.

1. Okuduğunuz Makedon edebiyatı eserlerinde Osmanlı Türklerinin temsili, onlara ilişkin

algınızı ne ölçüde etkiliyor?

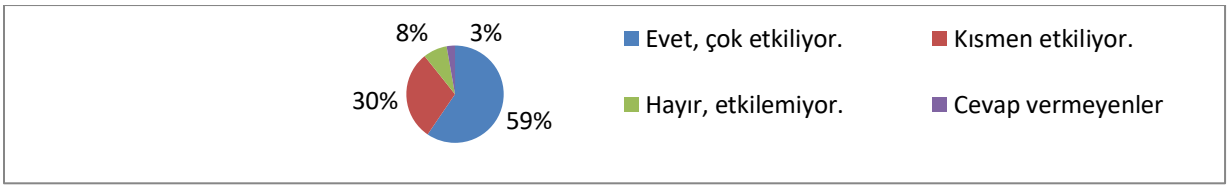
a) Evet, çok etkiliyor. 172

b) Kısmen etkiliyor 86

c) Hayır, etkilemiyor. 23

d) Cevap vermeyenler 8

Grafikon 3.

İlk soruda amaç, Makedon edebiyatı eserlerinde Osmanlı Türklerinin sunulması konusunun öğrenciler tarafından ne ölçüde ilgi uyandırdığını ve okuyucunun algısını hangi şekilde etkilediğini belirlemkti. Ankete katılanların çoğunluğu %59, olaylarla kişisel temasları olmamasına rağmen ders kitaplarının Osmanlı Türkleri hakkındaki algılarını doğrudan etkilediğini belirtmiştir.

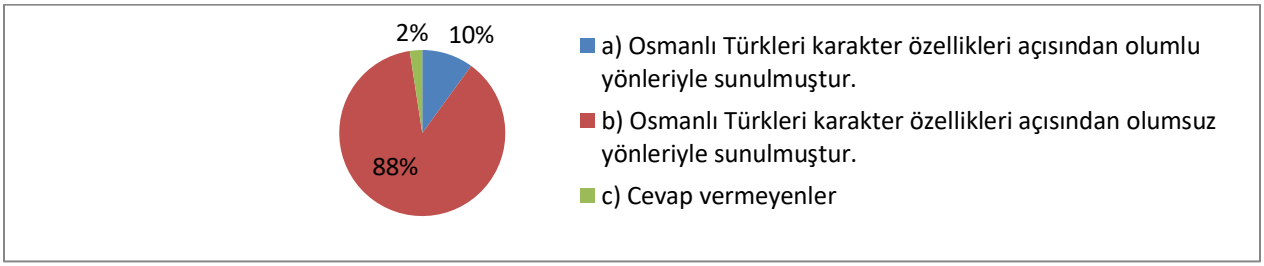
Çoğınluk Osmanlı Türklerini, yönettikleri ülkelerde nüfusun çetin yaşantısına neden olan işgalciler, fatihler olarak görüyorlar. Öte yandan, ankete katılanların %30 bu durumdan kısmen etkilediklerini dile getirirken, bu şekilde düşünmelerini sağlayan unsurlar arasında internette okudukları haberler, seyretikleri film ve dizilerin de katkı sağladığını ifadesinde bulundular. Ankete katılanların %8 ise Osmanlı Türklerine ilişkin algılarında edebi eserlerin hiçbir rolü olmadığını söylerken, edebiyatın o dönemin hayatı ve olayları hakkında sadece fikir verebildiği, onların kanaatlerini etkilemeyen geçmişte yaşanılan bir durum olarak gördüklerini savundular. Öğrencilerin Makedon Edebiyatında Osmanlı Türklerinin sunulması hakkında ilgi ve görüşlerinin dağılımı:

- *Benim düşüncem Türklerin kötü insanlar oldukları ve bizim atalarımızı taciz ettikleri yönündedir.*
- *Okuduklarıma göre, kötü ve zalim olarak sunuluyorlar ve bu yüzden onları iyi insanlar olarak görmüyorum.*
- *Eserlerdeki Türklerin temsili benim görüş ve tavrımı büyük ölçüde etkiliyor çünkü şimdiye kadar sahip olduğum tek bilgi kaynağı okuma kitaplarıdır. Bu yüzden okuma kitaplarını geçmişte yaşanan olaylar hakkında en inandırıcı delil olduğunu söyleyebilirim.*
- *Çoğu zaman Makedon halkına karşı acımasız, kötü, diktatör olarak sunuluyorlar, ama yine de bugünün Türkleriyle hiçbir ilgisi olmadığını düşünüyorum.*
- *Okuma kitaplarında Osmanlılar büyük ve güçlü bir imparatorluk olarak sunulmaktadırlar, fakat bu imparatorluğu kötü amaçla yönetiklerini açıkça görüyorum.*
- *Günlük hayatımda Türklerle hiç karşılaşmadığım için okuma kitapları onlar hakkındaki düşüncemi neredeyse tamamen etkiliyor.*
- *Bana göre, Makedon edebiyatının eserleri güçlü bir şekilde algımı etkiliyor, çünkü bu sayede geçmişte halkımızın o dönemde ne kadar zor ve güçlüklerle dolu bir hayat yaşadıklarını anlayabiliyorum.*
- *Büyük ölçüde etkiliyor çünkü kölelik, herkesin affedemeyeceği çok ciddi bir meseledir.*

2. Makedon edebiyatı eserlerinde yer alan Osmanlı Türkleri karakter özellikleri açısından olumlu mu yoksa olumsuz yönleriyle mi sunulmaktadır? Sizi en çok etkileyen roman karakteri kimdir?

a) Osmanlı Türkleri karakter özellikleri açısından olumlu yönleriyle sunulmuştur.	29
b) Osmanlı Türkleri karakter özellikleri açısından olumsuz yönleriyle sunulmuştur.	253
c) Cevap vermeyenler	7

Grafikon 4.

İkinci soru ise Osmanlı Türklerinin okuma kitaplarında tasvir edilme şekli açısından öğrencilerin düşüncelerini yansıtmaktadır. Ankete katılanların büyük bir yüzdesi daha doğrusu %88 Osmanlı Türklerini ve onlara göre karanlık yıllar olarak adlandırdıkları o dönemi okuma kitaplarında olayların tamamen olduğu gibi gösterildiğini belirtirken Osmanlı Türklerini acımasız, iktidara susamış, insanları haklarından mahrum bırakarak veya birçok yaşamı mahvetmek pahasına istenen hedefe ulaşmak için her şekilde hazır kişilikler olarak tanımlıyorlar. Ankete katılanların diğer bir kısmı ise %10 Osmanlı Türklerini karakter özellikleri açısından bazen olumlu yönleriyle de sunuldukları düşüncesindedirler. Diğer taraftan, ankete katılanların %2 ise bu soruya yanıt vermemiştir. Makedon öğrencilerine en büyük iz bırakan karakterler arasında ise *Osman Bey, Kaleş Anga, Sultan Süleyman ve Nasreddin Hoca* yer almaktadır. Ankete katılanlanların görüş dağılımı şu şekildedir:

- *Eserlerdeki Osmanlı Türk karakterlerinin çoğu olumsuz olarak sunulmuştur. Osmanlı Türkleri Makedon nüfüsünunu kendi hakimiyeti altına alarak hiçbir hürriyet sağlamamıştır. Bu yüzden Osmanlı Türklerinden hiçbir karakter bende iyi bir izlenim bırakmadı.*
- *Makedon edebiyatında Osmanlı Türkleri genel olarak olumsuz şekilde sunulmaktadır.Makedon Kanlı Düğünü (Македонска крвава свадба) eserinde Osman Bey karakteri gerek duruşu gerek karakter özellikleri açısından en çok ilgimi çekmeyi başarmıştır.*
- *Her birinin olumsuz karaker özelliklerine sahip Osmanlı Türkleri üzerinden eserlerde Makedonların onlarla geçen özgürlük mücadelesini doğrudan görmekteyiz. Osmanlı Türklerinin aksine Makedon karakterlerinde ise güçsüzlük, kölelik ve baskı unsurları taşıyan özellikler bulunmaktadır.*
- *Bende en büyük izlenim bırakan karakter Kurnaz Peyo (Итар Пејо) kitabında yer alan Nasreddin Hoca karakteridir.*
- *Bana göre Osmanlı Türklerinin çoğu gerek ders kitaplarında gerek edebiyat eserlerinde olumsuz özellikleriyle sunulmuştur. Özellikle Makedon halkına karşı yaptıkları terör odak nokta olarak açıkça anlatılmaktadır. Benim için en çarpıcı karakter Sultan Süleyman'dır.*

3. Stale Popov'un *Kaleş Anga* romanında Anga karakteri üzerinden Makedon halkının kimlik ve kişiliği nasıl temsil ediliyor?

Stale Popov'un Kanuni Sultan Süleyman ve Sokollu Mehmet Paşa döneminde Osmanlı idaresi tarafından uygulanan baskılar sonucunda Makedonya'nın Mariova bölgesinde çıkan Mariova isyanını konu eden *Kaleş Anga* romanında Anga karakteri üzerinden Makedon halkının kimlik ve kişilik açısından nasıl temsil edildiklerini ankete katılan öğrencilerin görüş ve dağılımı ile net bir şekilde görmekteyiz.

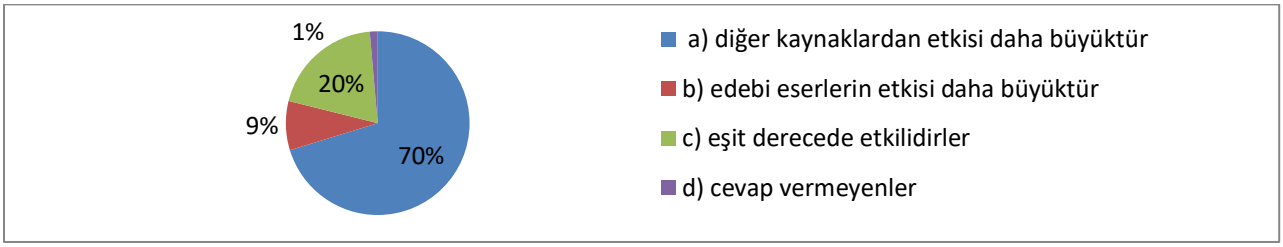
- *Kaleş Anga Makedon olarak doğmuş, milletine değer veren ve inancından asla vazgeçmeyen bir karakter. Cesareti ve onuruyla Türk köleliğinde yaşayan ve Türk olmayı red eden Kaleş Anga romanında biz okuyuculara Osmanlı yönetimi sırasında Makedon halkının karanlık kaderini göstermektedir. Bu durum da bizim atalarımızın özgürlükleri ve şereflerini savunma mücadelesinde gösterdikleri kararlılığı da gözler önüne sermektedir.*
- *Bence Kaleş Anga, kültürüne ve inancına saygı duyan bir karakter. Yazar Stale Popov, onurunu korumak isteyen Anga karakteri üzerinden Makedon halkının özgürlük mücadelesini ve arzusunu bizlere göstermeyi başarıyor.*
- *Kaleş Anga karakteri üzerinden Makedon halkı, şiddetli yoksullukla karşı karşıya olmasına rağmen hala hakları için savaşan cesur bir millet olarak sunuluyor.*
- *Bana göre Anga aracılığıyla Makedon halkı Osmanlı Türklerinin kurbanı olarak sunuluyor.*
- *Romanda Makedonlar, sık sık şiddete maruz kaldıkları için kendi hakları olmayan zayıf fakat bir okadar da şerefli bir millet olarak sunuluyor.*

4. Osmanlı Türkleri hakkındaki diğer bilgi kaynaklarının etkisi (ders kitapları, tarihsel veriler), edebi eserlerden daha mı büyüktür?

İnsanlar kendi görüş ve kararlarını daima bilgiye dayalı olarak aldıklarından dolayı bilgi kaynaklarının doğruluğu ve güvenirliği büyük önem taşımaktadır. Kaynakta verilen bilgiler tek bir görüşe yer verilmişse kesnlikle başka kaynaklar aracılığıyla da eldeki bilgiyi desteklemesi gerekmektedir. Bu doğruldurda, ankette yer alan sorunun amacı Osmanlı Türkleri hakkındaki bilgi kayanaklarını değerlendirmek ve öğrenciler üzerindeki etkisini tespit etmektir.

a) diğer kaynaklardan etkisi daha büyüktür	203
b) edebi eserlerin etkisi daha büyüktür	25
c) eşit derecede etkilidirler	57
d) cevap vermeyenler	4

Grafikon 5.

Öğrencilerin Osmanlı Türkleri hakkındaki bilgi kaynaklarının etkileri ve görüşlerinin dağılımı:

- *Ders kitaplarında yer alan tarihi gerçekler üzerinden Osmanlı Türkleri hakkında daha net bilgiler sunulurken, edebi eserlerde ise Osmanlı Türklerinin kişisel özellikleri yönünden daha ayrıntılı bilgiler içerir. Bu yüzden diğer kaynakların etkisi benim için daha büyük önem taşımaktadır.*
- *Okuduğum edebi eserlerin nerdeyse tamamında Osmanlı Türkleri adalet duygusundan uzak kötülükle beslenen insanlar olarak sunuluyor. Bence bizde yaratılan olumsuz etkilerin çoğunun edebi kaynaklardan olduğunu düşünüyorum. Çünkü ders kitaplarındaki tarihsel veriler tarafsız bir şekilde tamamen olduğu gibi sunulmuştur.*
- *Edebi eserlerin etkisi daha büyüktür çünkü yazarlarımız o dönemi olduğu gibi kitaplarında yansıtmışlardır ve bu olayların çoğu gerçek yaşanmışlıklara dayalıdır.*
- *Edebiyatı sanatın bir parçası olarak gördüğümüz için tamamen gerçekleri yansıtılmadığının farkındayız. Bu yüzden biz öğrencilere tarih kitaplarının ve diğer kaynakların daha büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.*

5. Okumuş olduğunuz Makedon edebiyatı eserlerinde bildiğiniz Türkçe kökenli kelimeleri ve onların anlamlarınız yazınız.

Makedon edebiyatı eserlerinde Osmanlı dönemine özel yer verilmektedir. Bu dönemi bir esaret olarak nitelendiren Makedon halkı, Türk dilini öğrenmesi ve günlük yaşamda kullanması nedeniyle kültürde,

geleneklerde ve özellikle dilde önemli Türk özelliklerine sahiptir.[14] Bu nedenle dönemin yazarları çok sayıda Türkçe kelimelerle zengin bir Makedonca kullanmıştır.

Ayrıca kitaplarında Türk atasözlerine de yer verilmiştir. Ankette yer alan sorunun amacı ise ankette katılan öğrencilerin Makedon edebiyatı eserlerinde karşılaştıkları ve anlamlarını bildikleri Türkçe kökenli kelimeleri tespit ederek açıklamaktır. Bunun sonucunda, öğrenciler benzer cevap verdikleri için özellikle aşağıda yer alan kelimeler öne çıkmaktadır:

Ага- ağa (kırsal kesimde tarıma elverişli geniş toprakları olan, bulunduğu yerde sözü yasa gibi geçerli, güçlü kimse)
Арамија- harami (yol kesen kimse, haydut)
Башибозук- başıbozuk (Düzensiz topluluk)
Душман- düşman (Birbiriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları)
Ферман- ferman (Osmanlı döneminde, padişahın yazılı buyruğu)
Јаничар- yeniçeri (Osmanlı İmparatorluğu'nun piyade asker sınıfı)
Capaj- saray (Padişahların, hükümdarların ya da devlet başkanlarının oturduğu büyük, görkemli yapı.)
Каџија- kadı (Osmanlı döneminde pek çok farklı davaya bakan mahkeme başkanladır.)
Харем- harem (Saray ve konaklarda kadınlara ayrılan bölüm)
Ѓузел- güzel (Her yönüyle hoş olan)

6. Araştırma Sonuçları ve Önerilerin Oluşturulması

İnsanlar genellikle geçmişin, şimdiki zamanı ve geleceği anlama ve algılama açısından sınırlamasına izin verir çünkü klişeler ve önyargılarla baş edememek, onları asla etkili bir şekilde çözemeyeceklerini düşünmeye zorlar. Bu durumda muhalif taraflar, geçmişte birbirlerinin sorunlarını çözemedikleri için ya da geçmişteki ilişkilerinin karşı tarafa hâkim olma mücadelesine indirgenmiş olduğunu düşünürler.

Bu yüzden insanların farklı davranabilir olabileceğini öngörmek beyhudedir. Ünlü siyaset filozofu Weeks'in iddia ettiği gibi:

> Geçmiş, bugün ve gelecek için deneyimsel bir çerçeve sunar, ancak şimdiki zamanın ve geleceğin geri döndürülemez biçimde kökleneceği temel olmamalıdır. Şimdiki zaman, geçmişin anılarını yeni bir yüzeye oturtup bunları daha modern araçlarla işler. Diğer yandan, her zaman geleceğin şimdiki zamanın ekdiğini biçeceğinin farkındadır (Weeks, 1994).

Buna paralel olarak, insanların bazı kriterlere göre gruplara ayrılması, grup üyelerini kendilerini "biz" olarak ve diğerlerini "onlar" olarak tanımlama durumu onların birbirlerini karşılaştırıp yargılamaya teşvik eder. Diğer bir deyişle, değerler üzerinden gruplar arasındaki doğrudan çatışmalar, kalıplaşmış yargılama sürecini daha da yoğunlaştırır. Böylece insanlar, diğer taraf şu anda farklı davrandığında bile olumlu potansiyelleri kabul etmeyi reddederek, yalnızca *Öteki'nin* geçmişteki olumsuz davranışını hatırlamaya isteklidir. Aslında bu gibi durumlar, geçmişin karşılıklı ilişkileri geliştirme olasılığını engellemek için nasıl kullanıldığının tipik bir örneğidir (Petroska- Beşka, 1995).

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Makedon dili ve edebiyatı ilköğretim ders müfredatında yer alan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hükmedişi konusunu işleyen ders kitaplarının öğrencilerin önyargılı tutumlar göstermesi üzerinde etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Bu

[14] *Историја на македонскиот народ - од предисториско време до крајот на XVIII век, книга прва*, НИП „Нова Македонија", Скопје 1969, стр. 229-255.

nedenle ders müfredatında yer alan ders kitapları ötekileştirici değil bütünleştirici olmalıdır. Başka bir deyişle "ben"den "biz"e geçiş yapılarak çocukların düşünce sınırlarının gelişmesi doğru yönde desteklenmelidir. Öte yandan, grup ve önyargı temelli saldırganlığı azaltma noktasında etkili olabilecek önemli faktörlerden biri empati düzeyini arttırmaktır (Stanger, Kavussanu, McIntyre, Ring, 2016).

Sonuç olarak, doğru kitap seçimiyle öğrencileri empati kurabilen birey olmaları için teşvik etmeliyiz.

Kaynaklar

Berkowitz, L. (1993). Aggression: its causes, consequences and control. New York: McGraw Hill.

Çuhadar Gürkaynak, E. (2012). Toplumsal temas: Önyargı ve ayrımcılığı anlamak için bir sosyal değişim aracı olarak kullanılabilir mi? K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.). Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde (s. 1-12). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dilidüzgün, S. (2003). İletişim odaklı Türkçe derslerinde çocuk kitapları. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Sever. S. Ve Aslan, C. (2008). "Eleştirel Düşünme Becerisini Kazandırma Bağlamında Çocuk Edebiyatı Yapıylarının İşlevi Üzerine Bir Çözümleme" VI. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Türkiye'de Çocuk Yetiştirme, Yaklaşımlar, Yöntemler, Sorunlar, Çözümler. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, 13-15 Ekim.

Sever, S. (2008). Çocuk ve edebiyat. İzmir: Tudem Yayıncılık.

Stanger, N., Kavussanu, M., McIntyre, D. ve Ring, C. (2016). Empathy inhibits aggression in competition: the role of provocation, emotion and gender. Journal of Sport and Exercise Psychology, 38, 4-14.

Zhelyazkova, A. (2011). "Bir Tarih yazımı Sorunsalı Olarak Balkanlar da İslamlaşma: " Güneydoğu Avrupa Perpektifi, Osmanlı ve Balkanlar Bir Tarih yazımı Tartışması, (Der. Fikret Adanır- Suraiya Faroqhi). İstanbul: İletişim Yayınları.

Weeks, D. (1994). The Eight Essential Steps to Conflict Resolution: Relationships at Work, at Home, and in the Community. London: TarcherPerigee.

Тодорова, М. (2012). Преведувањето за деца како меѓукултурна комуникација. Скопје:Вермилион.

Петроска-Бешка, В. (1995). Конфликти: што претставуваат и како се разрешуваат. Скопје:Филозофски факултет. Историја на македонскиот народ - од предисториско време до крајот на XVIII век, книга прва. (1969). Скопје: НИП „Нова Македонија". Keyman, E. F., (2000). Küreselleşme, devlet, kimlik, farklılık:Uluslarası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek. İstanbul: Alfa Basım.

İnceoğlu, Y., Çoban, S., (2014). Ötekileştirme sürecinde medyanın yeri. (Der. Y.İnceoğlu, S.